

ТМ	Г. XXIV	Бр. 3-4	Стр. 361 - 364	Ниш	јул - децембар	2000.
----	---------	---------	----------------	-----	----------------	-------

Приказ дела

Милосав Петровић

Примљено: 18.12.2000.

ВИСОК ЈУБИЛЕЈ НИШКЕ "ПРОСВЕТЕ": ОД ШТАМПАРИЈЕ И КЊИГОВЕЗНИЦЕ ДО ЗАПАЖЕНОГ ИЗДАВАЧА*

Однегована и развијана на темељима културне историје Срба и народног патриотизма, а вођена од видовитих људи, којима су слово и писана реч били најдраже и најјаче оружје људског ума, части и мудрости, нишка "Просвета" је доживела да с поносом прослави 75 година свог постојања и плодног рада. "У 75-огодишњој историји 'Просвете' сажет је непун век културе књиге и културе птампе у Нипу и Србији", каже у предговору проф. др Веселин Илић, уредник и рецензент богате монографије о запаженом издавачу "Просвета – Ниш, 1925 – 2000", аутора Севделина Андрејевића. "У култури књиге, наспрам 600 година од Гутенберговог проналаска, један век и не мора бити значајан период, али у савременој урбаној култури Ниша, извесно, јесте онај угаони, крсни камен темељац, без којег не би постојао богати културни живот Ниша и Србије".

Ослобођен од Турака пре 122 године, Ниш се брзо развијао као привредни, политички, образовни и културни центар Србије и Балкана. Одмах добија потпуну гимназију (1878), градску читаоницу (1879), учитељску школу (1881), прву књижару (1881), прву штампарију (1883), а до Ниша стиже и железница (1884). Од заостале турске касабе, Ниш је почео да израста у образовно и културно средиште југа Србије, па је крајем 19. века фигурирао и као друга престоница Краљевине Србије. У 20. век Ниш је ушао с два штампаријама, чији су се власници утркивали у покретању нових листова. Касније су се јављале и нове птампарије и књиговезнице, да би их једно време било чак шест. Први светски рат је прекинуо развој штампарства у Нишу, али се релативно брзо оно ревитализује после рата.

Захваљујући идеји да се Осми васељнски сабор одржи у Нишу 1925. године (тачно шеснаест векова од Првог васељенског сабора у Никеји, 325. године, који је организован уз велике заслуге цара Константина Великог, коме је Ниш био родни град), основана је Штампарија "Св. цар Константин" те исте године. То је била прва црквена штампарија у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и једна од највећих штампарија у Србији. У поменутој монографији, аутор С. Андрејевић, користећи мноштво извора, фа-

* Севделин Андрејевић "Просвета – Ниш, 1925-2000", Библиотека "Наис", Ниш, 2000.

ксимила и архивску грађу, описује оснивање, рад и домете ове штампарије. На њеним основама се развијала нишка "Просвета", која је у континуитету од 75 година израсла у модерно здање Гутемберговог проналаска све до времена садашњег – времена дигиталне штампе и електронске књиге.

Без намере да детаљније елаборирамо садржај монографије "Просвета – Ниш, 1925 – 2000", која је на великом формату и квалитетном папиру, у тиражу од 1000 примерака, издата овог пролећа (када је обележен јубилеј "Просвете"), навешћемо само наслове појединих поглавља:

Предговор: На прагу информатичког друштва

- I Прве нишке штампарије и књиговезнице
- II Штампарија "Св. цар Константин"
- III Од штампарије "Народни лист" до штампарије "Просвета"
- IV Пословни простор – кочница развоја
- V У новим просторијама
- VI Деценије технолошких промена
- VII Период посустајања
- VIII "Просвета" постаје издавач
- IX Нови програми развоја
- X Допринос "организованих снага" развоју предузећа
- XI Основе програма даљег развоја

Прилози:

- Други о нама поводом 75-огодишњег јубилеја
- Директори "Просвете" од 1944. до 2000. године
- Појединачни преглед заснивања и раскидања радног односа за период од 1944. до 2000. године.

Аутор монографије о нишкој издавачкој кући "Просвета" – Севделин Андрејевић, познати је публициста, историчар и економиста. Његових, до сада објављених, двадесетак књига (студија, монографија, истраживачких радова, хроника и научних истраживачких дела), завређују пажњу ширег круга читалаца. Аргументовано, систематично и језички-стилско интерпретирање материје, у овом случају о штампарству и типографији, издаваштву и култури књиге у Нишу, акрибично и аналитички нуди мноштво података о људима и делима у овој области и чува од заборава драгоцене податке и документа.

Свака целина у монографији је "илустрована" фотосима, табелама, дијаграмима и графиконима, сваки део је целина за себе, али све је то вешто укомпоновано, хронолошки повезано и развојно дато. Преко две хиљаде радника, који су у животу "Просвете" уложили део своје професионалности, љубави и рада, истински се могу поносити не само обимном монографијом, већ и тиме што су део себе уградили у раст и развој ове издавачке куће.

У дугом периоду после Другог светског рата нишка "Просвета" је штампала "Народни лист" (једно време се тако и звала), недељник а затим и дневник "Народне новине" (од 1949. године до данас), многе проспекте, обрасце, часописе, уџбенике и друге књиге, али је њен успон започео пресељењем у десетоструко већи простор у Улици Војводе Гојка бр. 14, где се и данас налази. Успони и падови, полети и застоји, смењивали су се зависно од организације рада, умешности руководеће гарнитуре, политике развоја, мобилности колектива, привредне реформе, инфлаторних година итд. Нај-

веће успехе "Просвета" је постигла у време директоровања Миодрага Цакића (1960-1981) и Божидача Марковића (од 1986. до данас).

Временом "Просвета" израста у графички индустријски гигант са близу 500 запослених радника. Петнаестак радних јединица крајем 1999. године, са укупно 342 радника различитих профила и нивоа стручности, јасно показују да "Просвета" има: слогослагачницу, офсет припрему и штампу, типо штампу, рото птampu, колор припрему и фото слог, књиговезницу, пословнице, одржавање, општи, финансијски, комерцијални и технички сектор. То је сврстава у ред запажених графичких и издавачких предузећа, по чему њен рејтинг стално расте од 1987. године, када јој је одобрено да обавља и издавачку делатност.

Избор програмског савета 1987. године, на челу са др Димитријем Кулићем, и главним уредником издавачке делатности Добривојем Јевтићем, значе озбиљан заокрет и представљају фактор афирмације нишке "Просвете". У првих шест година (1988-1993), и поред великих ломова у земљи, рата у блиском окружењу, санкција и хиперинфлације, "Просвета" је издала 126 наслова са укупно 145.100 примерака књига. Наредних шест година (1994-1999) далеко су плодније, јер број објављених наслова износи 306, а број примерака 185.400 књига. То "Просвету" сврстава у ред продуктивних и запажених издавача (укупно 432 објављене књиге), како то констатује и аутор монографије Севделин Андрејевић. Томе је много допринела формирана редакција крајем 1994. године, у саставу: Добривоје Јефтић, проф. др Веселин Илић, проф. др Љубомир Хаџи Пешић, проф. др Будимир Соколовић, проф. др Стојан Богдановић и књижевник Тихомир Нешић.

Укупно издаваштво нишке "Просвете" у последњих 12 година остварује се на основу развијеног издавачког програма, који чине 16 афирмисаних библиотека: "Савремена поезија", "Преведена поезија", "Савремена проза", "Словенски свет", "Балкански круг", "Поново ново", "Исидора", "Плави зец", "Свет културе", "Палета", "Огледи, студије, есеји", "Белег", "Мала библиотека", "Стране света", "Посебна издања" и "Научна и стручна издања".

Захваљујући професионалном односу и израженом ентузијазму њених уредника и директора Божидача Марковића, ДИГП "Просвета", од услужне графичке организације, израсла је у познату издавачку и културну институцију. То је потврђено на сајмовима и изложбама књига у Београду, Новом Саду, Нишу и другим местима, одакле су стизала ласкава признања. Било би предуго и претенциозно да их све наводимо, али прави љубитељи добре књиге то свакако знају и редовно прате.

У време обележавања високог јубилеја нишке "Просвета", на челу колектива био је Божидар Марковић, генерални директор, а његов заменик Војислав Серафимовић. Финансијски директор је био Милутин Илић, технички директор Петар Остојић, док је комерцијалне послове водио генерални директор.

Парафразирајући програмску оријентацију издавачке делатности "Просвете", аутор монографије на једном месту каже: "Својим укупним резултатима, 'Просвета' исказује инспиративну издавачку физиономију, а у погледу обима продукције држи високо место међу издавачима. Увођењем периодичних издања (часописа) створиће се услови да она пословно функционализује своје издавачке програме и да се, повећањем броја прево-

да у издавачкој делатости, укључи у сврсисходну комуникацију са светом".

Онај ко студиозно и зналачки ишчита све странице изузетно ликовно опремљене (од стране графичког дизајнера Драгана Момчиловића) и садржајем и обимне монографије "ПРОСВЕТА – НИШ, 1925 – 2000", биће богатији и информисанији о кретањима и развоју не само графичке индустрије и њене историје у нас, већ и историје штампарства, издаваштва и културе српског народа. Зато је немогуће и непотребно препричавати историју штампарства и културе књиге у Нишу, у овако кратком приказу о 75-огодишњем јубилеју "Просвете" и њеном усправном ходу кроз простор и време у последњим деценијама 20. века. Најпотпунија слика о дметима "Просвете" може се стећи у њој самој, у њеним салонима књига, на промотивним скуповима и редовним конференцијама за штампу "Средом у подне код 'Просвете' ", на сајмовима књига итд., али и читањем поменуте монографије.

Значајно је подвући да се "на прагу трећег миленијума и конституисања информатичког друштва", 'Просвета' сврстава у ред ефикасних културних и привредних организација..., чија је многострука делатност запажена у културном животу земље". Зато смо слободни да љубитељима оваквих књига, културним и просветним посленицима у нас, топло препоручимо ову изванредну монографију публицисте, историчара и економисте – Севделина Андрејевића.